

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 4,— per jaar, buitenland f 4,60 per jaar.
Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.
Contrib. Luisterkr. f 1,—. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,— te voldoen.

TOENEMEND INTERNATIONAAL CONTACT

Sedert het tweede congres van de Humanistische Internationale in 1957 te Londen, heeft de humanistische gedachte in een toenemend aantal landen belangstelling getrokken. Deze Internationale, die officieel de naam draagt van „International Humanist and Ethical Union (I.H.E.U.) telt haar leden thans in Nederland, waar het bureau is gevestigd, in Europa ook in België, Engeland, Noorwegen, Duitsland en Frankrijk. De toetreding der Duitse Bond von Freireligiösen Gemeinden, die meer dan 300.000 leden telt is belangrijk genoeg om vermeld te worden. Ook met een zeer grote groep in Frankrijk vinden besprekingen inzake toetreding plaats, die vermoedelijk nog voor het in 1962 in Noorwegen te houden congres een feit zal worden. Kleine groepen, die om toelating hebben gevraagd, bevinden zich in Zwitserland, Denemarken en Oostenrijk. Buiten Europa zijn het vooral de beide organisaties in de Verenigde Staten, de reeds sedert 1876 bestaande A.E.U. (American Ethical Union) en de A.H.A. (American Humanist Association) die een grote rol spelen benevens de organisatie in India. Ook in Canada en Australië bevinden zich in ontwikkeling zijnde groeperingen, die daar veelal op initiatief van Nederlandse immigranten zijn opgericht. Afrika blijft niet achter met een groep in Nigeria en één in Zuid-Afrika, die nog niet bij de Internationale is aangesloten, doch waarmee wel contacten bestaan. In het jaar 1959 is voor jonge mensen beneden de 30 een internationale prijsvraag uit-

geschreven, waarin hen gevraagd werd een essay over humanisme te schrijven. Op zeer ruime schaal is hieraan publiciteit gegeven via bibliotheken, universiteiten, ambassades enz. Het resultaat is tot op dit ogenblik, dat uit bijna 20 landen inzendingen zijn binnengekomen, die thans door een internationale jury worden beoordeeld. Een nevengevolg is geweest, dat door de grote publiciteit uit tal van landen, vooral uit kringen van studenten bij het bureau om inlichtingen gevraagd wordt en daardoor het moderne humanisme in toenemende mate betekenis begint te krijgen. Het zijn veelal juist jongeren, die in clubs hierover gesprekken voeren en om leatuur vragen. Om hieraan te kunnen voldoen en om duidelijk te maken, hoe de verschillende organisaties hun denkbeelden over het humanisme hebben ontwikkeld, is in januari 1960 een bijzonder nummer van het tijdschrift, dat door de IHEU wordt uitgegeven onder de titel „Information Bulletin” en om de drie maanden verschijnt, gepubliceerd. In dit nummer werden een aantal manifesten opgenomen, die waardevol materiaal tot discussie bieden en waaruit op de duur waarschijnlijk een verklaring zal kunnen voortkomen, die aanvaardbaar is voor humanisten in de gehele wereld. Want het merkwaardige feit doet zich voor, dat zelfs vanachter het ijzeren en bamboe gordijn stemmen komen van mensen, die blijk geven van belangstelling voor de boodschap die het moderne humanisme brengt.

kinderkamp

De buitenwerk-commissie van het Humanistisch Verbond organiseert in de week van 13 t/m 20 augustus, zoals reeds een reeks van jaren een kinderkamp in Elspeet, voor kinderen van 10 t/m 12 jaar.

De prijs bedraagt f 39,50 incl. f 2,— zakgeld. Dit kamp, waar de kinderen volop kunnen genieten en zij op de hoogte worden gebracht van de flora van de Veluwe, geniet reeds een uitstekende reputatie. Aanmeldingen: Centraal Bureau Humanistisch Verbond - Oudegracht 152 - Utrecht.

GELOOF EN ONGELOOF; KERK OF GEEN KERK

„Geloof en ongelooft; kerk of geen kerk” — het is het onderwerp, dat ik voor vandaag heb gekozen in verband met de zogenaamde volkstelling, die aan het eind van deze maand wordt gehouden. Zo'n volkstelling zou eens in de tien jaar moeten plaatsvinden, in ieder geval met grote regelmaat, maar ook in dit opzicht heeft de oorlog een spaak in het wiel gestoken, zodat de laatste volkstelling in 1947 is geweest nadat de voorlaatste in 1930 was gehouden, en we nu — in 1960 — pas weer in de gewone tred komen.

Het is, zoals U al wel zult begrijpen, speciaal één vraag bij die volkstelling, die mij vanmorgen, in dit kwartiertje, zal bezighouden: de vraag naar het kerkgenootschap of de godsdienstige gemeenschap. Laat ik U eerst iets vertellen over de uitkomsten van de tot dusver gehouden volkstellingen. In de eerste plaats dan: de protestantse groepen hebben, nadat in 1830 de tellingen zijn aangevangen, in 1879 hun hoogste cijfer behaald, namelijk een percentage van 61,52. Sindsdien is dit cijfer regelmatig gedaald en bij de laatste volkstelling, in 1947, bedroeg het nog slechts 42,50. Van 1879 tot 1947 dus een daling van ruim 60 procent tot ruim 40 procent.

De rooms-katholieken zijn in de loop der jaren veel meer gelijk gebleven. In 1830 maakten zij, tezamen met de oud-katholieken, bijna 39 procent van de bevolking uit. Daarna zijn zij gedaald tot goed 35 procent in 1909, vervolgens echter weer gestegen tot 38,5 procent in 1947.

De Israëlieten hebben in 1889 hun hoogste cijfer — het cijfer 2,15 — behaald.

In 1930 was dat nog 1,41, in 1947 — na de oorlog dus, die onder hen zoveel onheil had aangericht — bedroeg het nog slechts 0,15.

De „overige gezindten” ga ik stilzwijgend voorbij, en ik kom dan tot hen, die hebben verklaard niet tot enig kerkgenootschap of enige godsdienstige gemeenschap te behoren. De gelegenheid om dat kenbaar te maken heeft voor hen pas sinds 1879 bestaan. Welnu, bedroeg hun percentage in 1879 slechts 0,31, in 1947 was het opgelopen tot 17,04. Nu moet ik U, voordat ik verder ga, allereerst even waarschuwen dat de cijfers over de verschillende jaren niet alleszins vergelijkbaar zijn zulks als gevolg van het feit dat de vragen niet altijd precies gelijklopend zijn geweest. Bovendien moet men altijd zeer voorzichtig zijn met het trekken van conclusies uit dergelijke cijfers. Om maar één ding even aan te wijzen: zal er niet in 1830 en ook nog zelfs in 1909 of 1920 zoveel méér moed voor nodig geweest zijn om zich op een officieel papier als „zonder gezindte” op te geven dan in 1947? Ik heb dus met mijn cijfers niet meer bedoeld dan enkele grote lijnen, enkele tendenzen aan te geven.

Wenden we ons dus thans tot 1960, en laat mij U iets vertellen over de betekenis van deze volkstelling en haar opzet en bedoelingen. Ook zonder de toelichting gelezen te hebben, kan men eigenlijk bij voorbaat wel begrijpen dat het er bij het stellen van een

dergelijke vraag op een of andere wijze om te doen moet zijn, te weten te komen, in welke omvang het Nederlandse volk tot een bepaalde kerkelijke gezindte of kerkgenootschap of godsdienstige gemeenschap behoort.

Maar dat „behoren tot” een kerkelijke gezindte, een kerkgenootschap of een godsdienstige gemeenschap is toch niet zo'n duidelijke zaak als we wel graag zouden willen om de aangelegenheid alleen maar eenvoudig te houden. Om een paar voorbeelden te geven: toen de Nederlands-Hervormde kerk terzake van de Hervormde kerkbouwaktie huis aan huis een manifest verspreidde, stond daarin te lezen: „Wie bedoelen wij met degenen die tot de Hervormde kerk behoren? Daarmede bedoelen wij allen die in die kerk belijdenis van het geloof deden, allen die in die kerk gedoopt werden, en allen die uit Hervormde ouders geboren werden”. De Nederlands Hervormde kerk rekende dus bij die gelegenheid óók tot de kerk al diegenen, die geen belijdenis hadden gedaan, zelfs niet waren gedoopt, alleen maar geboren waren uit Hervormde ouders. Kan men dat echter voldoende rekenen voor de volkstelling? Zeker niet.

Ik noem nog een ander geval: Stel, iemand is gedoopt, maar naderhand wordt hij overtuigd „afvallig”. „Behoort” hij dan nog altijd tot de kerk? De kapelaan van de R.K.-kerk in Zandvoort was in 1947 met zijn antwoord op deze vraag gauw klaar. Met stelligheid verkondigde hij: „Het feit of men gedoopt is in de Katholieke Kerk is van beslissende betekenis voor de juiste beantwoording van vraag 7. Voor de katholiek gedoopte doet het dus niets terzake of men op dit ogenblik al dan niet tot de Katholieke Kerk wil gerekend worden. Men is in de Katholieke Kerk gedoopt, en is daardoor dus Katholiek”. Maar „De Linie” van 30 april 1960 gaf blijk het ook kerkrechtelijk en dogmatisch niet met de kapelaan eens te zijn. Ik behoef dit geschil tussen rooms-katholieken onderling niet te beslissen, want de toelichting op de volkstelling 1960 maakt het mij — en U — gemakkelijk; daarin wordt namelijk met zoveel woorden gezegd: „Behoort de betrokkene niet tot een kerkgenootschap of enige godsdienstige gemeenschap of wenst hij/zij daartoe bepaaldelijk niet meer te worden gerekend, dan wordt deze vraag met „geen” beantwoord. Onomstotelijk staat dus vast dat het in overeenstemming met opzet en bedoeling van de volkstelling zal zijn wanneer de overtuigd-„afvallige” — van wie toch wel niet anders kan worden verondersteld dan dat hij bepaaldelijk niet meer tot de kerk wenst te worden gerekend — verklaart tot géén kerkgenootschap of godsdienstige gemeenschap te behoren. Hij vulle dus achter de betreffende vraag alléén het woordje „geen” in.

Naar zin en bedoeling van de volkstelling zal een ieder zich met de meeste nauwgezetheid moeten afvragen of hij goede reden heeft tot een bepaald kerkgenootschap of een bepaalde godsdienstige gemeenschap te willen worden

gerekend, ja dan neen. Ik citeer nogmaals de zin van daarnet uit de toelichting. Hij luidt: „Behoort de betrokkene niet tot een kerkgenootschap of enige godsdienstige gemeenschap of wenst hij/zij daartoe bepaaldelijk niet meer te worden gerekend, dan wordt deze vraag (dit is dus de vraag naar de kerkelijke gezindte) met „geen” beantwoord”. Ik wil nu namelijk nog wijzen op het gebruik van het woord „bepaaldelijk” en daarmee uitdrukkelijk toegeven dat de volkstelling er kennelijk van uitgaat, dat degeen, die krachtens doop, belijdenis „of anderszins” tot een kerkgenootschap behoort, dit is krachtens de kerkelijke regelen daartoe behoort, waarschijnlijk ook daartoe zal willen worden gerekend, zoals ook ten aanzien van degeen, die niet krachtens doop, belijdenis of anderszins daartoe behoort, wordt ondersteld dat hij dan wel niet daartoe zal willen worden gerekend.

Maar toch laat de volkstelling uitdrukkelijk de mogelijkheid open, dat degeen die gedoopt is in een kerk, daarin eventueel belijdenis heeft gedaan of om andere redenen krachtens de eigen regelen dier kerk tot een kerk behoort, bepaaldelijk niet meer tot die kerk wil worden gerekend. Er zijn er ongetwijfeld velen, voor wie de vraag of zij tot een bepaalde kerk of een bepaalde godsdienstige gemeenschap behoren, althans daartoe willen worden gerekend, niet moeilijk te beantwoorden is. Zij behoren eventueel nog altijd met overtuiging tot een kerk, of hebben er misschien nooit toe behoort, of hebben er bewust mee gebroken.

Maar er is een soort tussengroep, waarschijnlijk niet eens een kleine, voor wie de vraag niet zo eenvoudig ligt. Zij juist zullen zich met ernst moeten afvragen: heeft het zin, werkelijk zin, als ik verklaar tot een kerk te behoren, althans daartoe te willen worden gerekend, of heeft het méér zin, meer werkelijke zin, past het beter bij mij als ik verklaar daartoe niet te behoren of daartoe niet te willen worden gerekend? Er zijn er onder hen, die niet of niet meer geloven aan een persoonlijke God, niet aan de menswording van God in Jezus Christus, niet aan het Laatste Oordeel, en die niet weten wat zij er zich bij moeten denken als „hun” kerk verklaart te zijn het mystieke lichaam van Christus. Wat voor zin zou het dan kunnen hebben als zij toch nog zouden verklaren tot die kerk te willen worden gerekend? Ja, hoe is het eigenlijk mogelijk dat de vraag voor hen nog moeilijk te beantwoorden is?

In dit verband bedenke men dat deze westerse wereld nog altijd verregaand door het Christendom overheerst is en dat de kerken, geheel afgezien van de inhoud hun-

ner leerstellingen, een geestelijke macht uitoefenen, aan welker invloed zich te onttrekken waarlijk niet zo gemakkelijk is. Geestelijke macht, ook maatschappelijke en politieke macht. Als gevolg daarvan kan het in de ergste gevallen gemakkelijk tot een soort sleur worden, zich nog Christen te noemen: vóórdat het tot alleen maar sleur is geworden, heeft het geloof zijn kracht reeds gedeels verloren. In deze wereld kan het zelfs voorkomen dat het in strijd met het fatsoen lijkt zich niet meer Christen te noemen. Welnu, ik denk dat wij het er allen over eens zijn, dat sleur en fatsoen niet de momenten mogen zijn, die bepalend zijn voor het antwoord op de vraag.

Maar, zie ik het goed, dan zijn het niet alleen een soort sleur en fatsoenoverwegingen, die iemand kunnen beletten te verklaren tot geen kerkgenootschap te behoren, ook als hij al heel los van de kerk en het Christendom is komen te staan.

De overheersende positie van het Christendom heeft er in deze landen namelijk bovendien zo zeer toe geleid, alle „geloof” met het Christelijk geloof te vereenzelvigen, dat het sommigen kan lijken, alsof men door te verklaren niet tot enige kerk te behoren, daarmee rechtstreeks zou overlopen naar het koudste atheïsme, naar een volstrekt rationalisme of zelfs naar het materialisme. Welnu, mag ik U dan vragen zich ook op dit punt nog eens terdege te bezinnen, U af te vragen of Uw veronderstellingen wel juist zijn en U meer bewust te maken dat geloof en religieuze zin ook buiten het Christendom te vinden zijn, bijvoorbeeld in het Boeddhisme, bijvoorbeeld ook binnen het moderne humanisme. En hiermee heb ik dan voor vanmorgen wel het belangrijkste gezegd. Ik heb nog slechts één opmerking van enigszins andersoortige aard: ook in 1960 kan er, vooral in sommige delen van het land, nog een soort moed voor nodig zijn om de besproken vraag met „geen” te beantwoorden. Ik zou U op dit punt nog slechts willen vragen: hoedt U er voor de bezwaren en gevaren te overschatten. De tellers en ook degenen, die later de ingevulde vragenlijsten voor verdere bewerking in handen krijgen, zijn verplicht tot geheimhouding van alles wat bij de uitoefening van hun taak te hunner kennis komt, en het ligt niet in de bedoeling de bevolkingsregisters aan de hand van de volkstellingsgegevens bij te werken. Bij de volkstelling worden U geen vragen gesteld uit nieuwsgierigheid naar de persoonlijke omstandigheid van U of Uw gezin; het gaat om cijfers en aantallen, het gaat om de samenstelling van de bevolking als geheel.

Mr. H. B. J. WASLANDER

lezingen voor de radio

- zo. 5 juni VARA (1e Pinksterdag) 9.50—10.— Prof. Dr. J. C. Brand Corstius:
„Taal noch teken?”
- dinsd. 7 juni AVRO 16.00 uur Dr. J. P. v. Praag: „Wachten op het wonder”.
- zo. 12 juni VARA 9.45 uur Dr. A. L. Constandse: „Redelijk egoïsme”.

CONGRES

Vlijt wordt niet altijd beloond, maar vlijt in het verenigingsleven toch wel vaak. Ik heb hier niet op het oog de koninklijke onderscheiding, die men na veeljarig bezoek aan bestuursvergaderingen verwerft. Die wordt slechts bij bijzondere gelegenheden uitgereikt, bijvoorbeeld als de vereniging een rond getal jaren bereikt en een minister er voldoende prijs op stelt met die vereniging goede vrienden te blijven.

Ik heb ook niet het oog op de grote innerlijke voldoening, die een iegelijk smaken moet, als hij hard werkende en met verwaarlozing van zijn gezin ziet, dat de club alweer niet in ledental is achteruitgegaan. Het jarenlang trouw bijhouden van 't ledenregister of de notulen der huishoudelijke vergaderingen schijnt menigeen juist te geven, wat hij in het leven nodig heeft. Het zij zo.

Ik heb evenmin op het oog de versterking van het gevoel van eigenwaarde, die het schenkt als men, eenmaal tot de leiding geroepen, bij belangrijke gebeurtenissen een paar treedjes hoger in de zaal mag zitten, dan het gemene volk.

De huidige lezer zal nu vragen: „Wat hebt gij eigenlijk wel op het oog?” Welnu het volgende:

Wie door een trouw vergaderingbezoek, het op gezette tijden voeren van het woord en een principiële doch constructieve oppositie de aandacht op zich heeft gevestigd, zal zonder mankeren vroeg of laat (maar meestal vroeg) afgevaardigd worden naar de algemene vergadering of het congres. Ha jongens, dat is fijn! In een land als het onze, dat de geboden onderhoudt, vergadert men bij voorkeur doordeweek. Dat is nog fijner. Want dan stopt men op een werkdag pyama, scheerspullen en tandenborstel in zijn tas naast de verslagen en de beschrijvingsbrief en gaat op kosten van de club op reis. Men ondersteunt zijn feestelijke gevoel door het roken van een sigaartje en vertrekt naar de congresstad. Bij de zaal aangekomen voelt de nieuwelings zich eerst nog wat vreemd, maar na een keer of drie is dat voorbij. Dan ontmoet men bij de vestiaire allerlei oude vrienden en kennissen, die ook geabonneerd zijn op congressen.

Voordat men de zaal betreedt mag men nimmer vergeten de presentielijst te tekenen, want daar hangt veel van af. Zonder tekenen is men er niet. Dat betekent, dat men zelf het reisgeld moet betalen en geen koffiebonnen krijgt en ook de nagekomen mededelingen mist. Bij een goed geadmistreerde vereniging zou het kunnen gebeuren, dat men niet eens aan het woord komt en dat moet toch. Door uw toedoen immers is er een voorstel ingediend om meer aandacht aan de propaganda te wijden of om een commissie in te stellen, die tot taak heeft te onderzoeken of het mogelijk is, dat . . . vul maar in. Zo'n voorstel wordt altijd aangenomen, want geen hoofdbestuur kan iets verzinnen om een onderzoek naar een mogelijkheid af te wimpelen. Of anders hebt gij een amendement ingediend, dat gij tegen een kortzichtig bestuurder hardnekkig verdedigt om het na een kwartier heen en weer gepraat in te trekken.

Maar dit alles kan slechts gebeuren, als gij administratief aanwezig zijt.

Na een kopje koffie gedronken te hebben op bon één zoekt gij uw plaats, die bedekt is met papieren van verzekeringsmaatschappijen en verenigingen van vreemdelingenverkeer. Maar daar gaat het nu niet om. Het gaat thans om de openingsrede.

Aan aspirant-voorzitters sturen wij op aanvraag en tegen insluiting van de portokosten gaarne een model-openingsrede toe, die met kleine wijzigingen voor alle gelegenheden geschikt is. Het procédé is eenvoudig. Gij heet de aanwezigen natuurlijk eerst hartelijk welkom en in het bijzonder de gasten, wier aanwezigheid wij op zo hoge prijs stellen, gij herdenkt hen, die in het afgelopen jaar van ons zijn heengegaan (even opstaan en zwijgen), gij resumeert de vele activiteiten, die in het afgelopen jaar zijn verricht en gij spreekt over het tekortschieten van de overheid. Maar ondanks de grote moeilijkheden, die er zijn om overwonnen te worden, gaat de vereniging onvermoeid voort en dank zij de goede geest, die ongetwijfeld ook op dit congres weer tot uiting zal komen, zal het ons lukken de grote taken die ons wachten te verrichten tot heil van land en volk (volgen enkele van die grote taken).

Als de voorzitter uitgesproken is, steekt gij uw sigaar weer aan, want die is uitgegaan, omdat gij zó geboeid waart en nog eens zat te bedenken hoe gij uw amendementen zult verdedigen.

De verslagen van secretaris en penningmeester worden goedgekeurd, maar niet dan nadat een lid het woord heeft gekregen ten einde het bestuur lof toe te zwaaien voor het voortreffelijke verslag en het gevoerde beheer. Hij maakt er slechts op attent, dat op bladzijde twaalf tweemaal het woord doch staat.

Aan het eind van de ochtendzitting merkt de voorzitter op, dat de vergadering in tijdnood verkeert, maar dat alles in orde komt, als iedereen het kort maakt.

En dan gaan we eten. Al naar gelang van de financiële middelen is er een warme lunch of een eenvoudige koffiemaaltijd.

De warme lunch bestaat uit een soep, die alleen op congressen wordt geserveerd en nooit ergens anders. Dan volgt het koude vlees, vergezeld van de doppertjes en worteltjes en een minuscule beetje sla. De toespijs bestaat uit een griesmeelpuddinkje met bessensap of een vrucht.

De koffiemaaltijd bestaat daarentegen uit 2 kopjes koffie, kaas, ham, cervelaatworst en brood á discrétion. Vrucht na.

Des middags worden enkele moeilijke punten afgewerkt, want dan zit het congres te spijsverteren en wie dommelt moppert niet. En dan komt de inleiding. Een model-inleiding is mede bij schrijver dezes verkrijgbaar.

Omdat het Woord van de Week nu wel zowat vol is, zullen wij het hierbij laten. Het zij voldoende te vermelden, dat de deelnemers na enkele dagen van volstrekt nietsdoen uitgeput en geheel doorgerookt bij hun gezin terugkeren, dat hen met vreugde en ontzag ontvangt.

H.H.